

אורי דן

אלבר לונדר: הציוני מווישי

"רבתי, מהם תנאיכם כדי שלא תשחטו יותר את היהודים?"
"המולה", ממשיך לתאר לונדר. "הם לא שחטו את היהודים!
לא! לפחות, אם אני מבין היטב, הם עשו זאת רק כדי למשוך
את תשומת הלב למצב שאליו הוטלו הערבים." (השיחה ביפו
התנהלה לאחר מעשי הטבח שביצעו הערבים ביהודי חברון וצפת
בתרפ"ט-1929).

אז סיפר להם אלבר לונדר על שיחתו עם ראש העיר הערבי
של ירושלים והתפארתו שיחסל 75 אלף יהודים ביום.
"שאלתי את העשרה אם הם מסכימים לדבריו של ראגב ביי
נשאשיבי", המשיך אלבר לונדר בכתבתו.
"מסכימים!" השיבו.

"ובכן, רבתי, פנה אליהם העתונאי הצרפתי, "כאשר החיילים
האנגלים יפליגו מכאן באוניותיהם לבתיהם, עשו לי טובה וטלגרפו
אלי. אני חושב שאתם מפריזים בכוחכם. היהודים החדשים לא
ירשו שיהרגו בהם. אני בטוח ששיבו לכם מלחמה שעה. הגה
כתובתי. אל תשכחו לשגר לי התראה מוקדמת. אחזור כדי לראות
אתכם בעבודה. להתראות בקרוב." זוהי גם כותרתה של הכתבה:
"להתראות בקרוב!"

חיפוש אחר יהודים מצרפת

אלבר לונדר פירסם את מאמרו על השיחה עם ראשי הערבים ביפו
בעתונו בפריז ב-1930. שמונה עשרה שנה לפני שהחיילים הבריטים
אמנם עלו על אניותיהם בחיפה והסתלקו מארץ ישראל, ו"היהודים
החדשים" אמנם השיבו כידוע מלחמה שעה במלחמת העצמאות.

"אינך יכול להרוג את כל היהודים. הם מונים 150 אלף איש.
חודקק לזמן רב לכך!"

העתונאי הצרפתי, אלבר לונדר (Albert Londres), הטיח את
שאלתו-התרתו כלפי ראש עיריית ירושלים, ראגב ביי נשאשיבי
הערבי ביושבו בלשכתו בארץ ישראל של 1929.

"לא", השיב (ראגב ביי) בקול מתוק, "רק יומיים!"
"שבעים וחמישה אלף ליום?"

"כן, כמובן!"

את הדיאלוג המצמרר הזה עם ראש העיר הערבי של ירושלים,
על טבח של 150 אלף יהודי ארץ-ישראל תוך יומיים, הביא
אלברט לונדר בשיחתו באותה שנה עם ראשי ערביי ארץ ישראל
ביפו. הכתבה-הכוכב, "גראן רפורטר" הצרפתי, נפגש עימם בעת
ביקורו השני בארץ ישראל — "חמישה ערבים מוסלמים (הוא לא
מכנה אותם פלסטינים), שלושה ערבים קתולים ושני ערבים יוונים
אורתודוקסים."

הדוברים הערביים האשימו את היהודים באונזי לונדר: "הארץ
נקראת פלסטין והם קוראים לה ארץ ישראל (כך במקור). השפה
היחידה היתה הערבית והם הכניסו את העברית כשונה לה.
הם רוכשים את מיטב אדמותינו (מדוע מוכרים אתם להם את
האדמות?) והם אומרים לנו — אם אינכם מרוצים טלו עמכם את
עצמות נביאיכם ולכו מפה!"

"במקום היהודי הנודד יבוא אם כן הערבי הנודד?" מהרהר
אלבר לונדר בינו לבין עצמו, בכתבתו על אותה שיחה ביפו ושואל
מיד את בני שיחו הערביים:

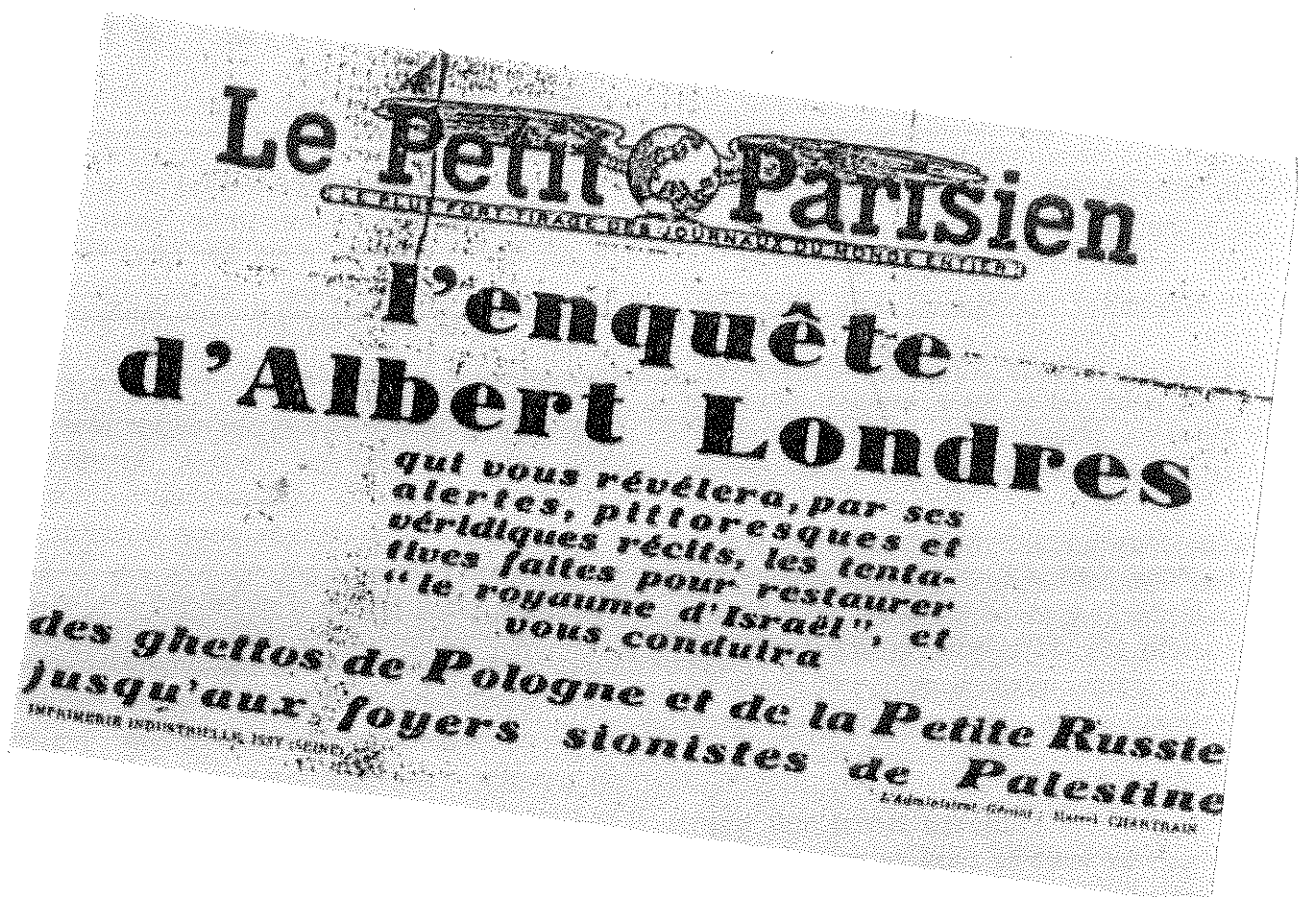
לעומת זאת, מנה אלבר לונדר את היהודים ממדינות אחרות שפגש:

קולונל קיש מהצבא הבריטי שוויתר על דרגותיו ואזרחותו ובא לבעור באש המקדש הציוני. ואן פריזלנד, שופט לשעבר מאמסטרדם, שהוא הקונסול של מדינתו לשעבר הולנד — בארץ ישראל. צ'כוסלובקיה העניקה פרופטורים, בלגיה — מומחים למטעים. גרמניה — ארכיטקטים. אמריקה — חובבים עשירים.

אם תחסום את רחוב הרצל בתל אביב, תעצור כמאה איש שלכל אחד מהם סיפור מופלא. אחד, כדי להיות יהודי, חצה את רוסיה, סיביר, מנצ'וריה וסין כרגל. הוא יצא לדרכו כחץ שלות, כשאין הוא מחפש דווקא את הדרך הקצרה. הוא הגיע מקנדה, מצ'ילה... ציירים, סופרים, מוסיקאים, שחקנים... האם הם מאושרים? כיצד הם חיים? כן. הם מאושרים... ראיתי יהודים כשהמחרשה בידיהם וקראתי לעברים "שלום!" ראיתי עובדי אדמה החוזרים מהשדה והולכים לספריה... האם זה האושר?

היתה זו הכתבה ה-25 בסידרה בת 27 כתבות שפירסם אלבר לונדר בעתונו רב התפוצה בצרפת רוויית האנטישמיות. כעשר שנים לפני ששלטון וישי, בראשות המרשל פטן, ימלא את הוראות הגרמנים ויגרש בסיוע שוטרים צרפתיים רבבות יהודים מפריז ומרחבי צרפת, למחנות ההשמדה בפולין, פירסם לונדר את סידרת כתבותיו הארוכות תחת הכותרת "היהודי הנודד — הגיע". לונדר שימש כשליחו המיוחד של היומן הצרפתי הנפוץ ביותר, "לה פטי פאריזיאן", שתפוצתו הגיעה כבר בתחילת המאה למיליון וחצי עותקים מדי יום. הכתבות של לונדר פורסמו בעמוד הראשון. המאמר ה-26 של העתונאי הופיע תחת הכותרת "האושר להיות יהודי".

"סיירתי ביהודה ושומרון", כתב לונדר, שלא שמע אז על הגדה המערבית, "בגליל התחתון והעליון. לשווא טיפסתי על הר הכרמל ועל הר תבור. לשווא השמעתי קול קורא. לשווא חתרתי בסירה בים כינרת. תראו לי סוף סוף יהודי אחד שהגיע מצרפת. אינני מחפש שניים. אחד קטן יספיק לי. קולי נשאר ללא הד. אף יהודי לא הגיע מצרפת כדי לבנות את ממלכתו של דוד."

כותרת ראשית ב"פטי פאריזיאן" על סידרת הכתבות ה"יהודיות" של אלבר לונדר. בסך הכל הוא כתב 27 כתבות על החיים היהודיים — מגיטאות מרכז אירופה עד לארץ ישראל הנבנית

"האם אתה מאושר?"

אלבר לונדר היפנה את השאלה לאישים מוכרים אותם ראיין בארץ ישראל.

"מר מאיר דיזנגוף [ראש העיר העברית הראשונה תל אביב], אתה שיצרת את תל אביב, שיצקת בבטון את חלומי של תיאודור הרצל, ושהצגת לי תוכניות לעיר של מאה אלף תושבים מתדפקים על שערי העיר לאכלסה, כששכניך המוסלמים קוראים להרוס את יצירתך, האם אתה מאושר? מר (פנחס) רוטנברג, אתה שהבאת אור למדינת אבותיך וכאן הערבים מאשימים אותך ששדדת את מימיהם, והנוצרים אינם מרוצים מהאיש שהעז לנגוע במימי הירדן ומוטב שתקיף מפעלך הנהדר [בנהריים - א.ד.] בגדרות תיל, האם אתה מאושר?"

"מר טולקובסקי [אביו של מי שהיה לימים מפקד חיל האוויר הישראלי דן טולקובסקי], אתה היית בלג. לא המסכנות היא שהובילה אותך לארץ ישראל. החיים היו טובים סביב ביתך. ב-1921, בעת הפוגרום הראשון גיפו איבדת אדם יקר.

לאחרונה היית בשכונת תלפיות כשהערבים תקפו בירושלים. ספרת את כדוריך - אחד שמרת לרעייתך, שלושה עבור ילדיך ואחד בשבילך. נשאר לך שלושה כדורים להגן על עצמך. קיבלת החלטתך. באותו זמן ביציאה מתל אביב, הערבים שחטו את גיטך הצעיר בנימין זאב גולדברג, שיצא לעזרת שני יהודים בודדים בפרדס. מצאתי אותך חיזור מעט אבל ללא צער על שהפכת לאורח של ארץ ישראל, האם אתה מאושר?"

הציונות - היפוכו של ההגיון

אלבר לונדר, שבמרצת 16 השנים הקודמות היה לכתב הידוע ביותר בצרפת, ניסה להשיב על כך בעצמו: "האם הייתם יהודים מאושרים יותר תחת עול האירופים? האם תל אביב היא מקום פחות טוב למסחר מאשר ניו יורק, לונדון, קונסטנטינופול ופריז?" כתב-שאל לונדר במאמרו ב-1930, כשתל אביב עדיין עיר קטנה, בחיתולים, על שפת הים, ומספר תושביה כ-40 אלף.

איזו תגלית! האם המרכז המסחרי של לבוב היה טוב יותר? זה של קובנה? האם כולכם עשיתם עסקים טובים בכרדיציב? בז'יטומיר? בטרנופול? בקישינב? עניים אתם כאן בתל אביב כפי שהייתם שם? ייתכן! אבל מה באו לחפש היהודים בארץ ישראל? את ההתעשרות? לא, מדינה!

כך כתב הרפורטר הצרפתי הגדול, לאחר שקודם לכן ביקר בגיטאות היהודים במסכנותם במזרח אירופה, ותיאר את חייהם על אומללותם ונפלאותיהם באהבה רבה בסידרת כתבות ב"לה פטי פאריזיין".

שלא יהיה בכך כל ספק, אלה הם יהודים שהמדינה היהודית היא בדמם. מה שקוראים "ציונות", איננה אלא מחלה של אהבת ישראל. מחלה זו לא הרביקה את כל היהודים, אבל אלה שחלו בה שולטים בה. לא הופכים לציונים בדרך ההגיון; הציונות לדעתי היא היפוכו של ההגיון. נעשים ציוני באינסטינקט. זוהי תשוקה וחזים בכל יום באנשים

רבים שאינם מסוגלים להתגבר על תשוקתם. ובכן, אדם המממש את תשוקתו, הוא מאושר.

וכך סיכם את המאמר:

הקולונל קיש, הקונסול ואן-פריזלונד, ראש העיר דיזנגוף, המהנדס רוטנברג, בעל המטעים טולקובסקי, ז'בוטינסקי הקיצוני, החוזה 4 מיליון יהודים תוך 40 שנה על אדמת אבותיו, הספרנים הצ'כיים, הרופאים הגרמניים, רובין הציר, ועשרות הצעירים והסופרים העבריים האחרים, החקלאים בעלי הידעים החיוורות, הנהגים העליונים, הסטודנטיות היפות שבאות מארצות הברית, הזוגות הצעירים שעוסקים ב"מיומון" [כך במקור] בקרן הרחובות.

מיומון - כך תירגמו לעברית את המלה פלירט. לפלרטט בעברית! כעסם של הרבנים נגד יהודים צעירים אלה הוא לא תמיד ללא סיבה, כמוכר. העגלונים, הסוחרים ללא קליינטים, אוספי האשפה, הם מה שהם רצו להיות - צעירים, הם חיים בציון. הגרועים כבר חזרו על עקבותיהם. לא נותרו אלא הטהורים.

הזכות להיות נבל או גאון

כל מי שמכיר מעט את תולדות היישוב, מבחין שאלבר לונדר מדייק בשמות, בתיאורים, במינוחים של האנשים והמקומות בהם פגש בתל אביב הקטנה ובארץ ישראל בכלל. מכל שורה עולה אהבתו ליהודים והערצתו לציונות ולמגשימיה בארץ ישראל. תיאוריו מלאים במלים עבריות, אם בעברית תיקנית של ארץ ישראל, או כפי שהן כתובות בידיש, כשהוא מבקר במזרח אירופה. את הרצל הוא מתאר תוך איזכור משפט דרייפוס בפריז. הוא נלהב ואוהב ובכל זאת מדויק. באחד ממאמריו, "החלוץ בפלשתינה", מתאר לונדר את התרגשותו של עולה חדש, אלתר פישר, למראה הנפת הדגל הכחול לבן והשמעת "התקווה", שאת תרגום מילותיו מעברית - מביא לונדר באותה כתבה, בצרפתית כמוכר. פעם אחר פעם הוא מדגיש את שמחתם של היהודים שפגש בארץ ישראל ב-1929:

מאושרים? מאושרים עד אין קץ להיות יהודים. בכל מקום אחר בעולם כאשר יהודי עושה מעשה רע, הוא אינו יותר צרפתי, גרמני, בלגי, אנגלי, הוא יהודי! כשיהודי ממציא משהו חשוב, כאשר הוא תורם לאושרה של האנושות, או אז הוא איננו יהודי. הוא גרמני, בלגי, אנגלי או צרפתי. עבור כל אחד - איינשטיין הוא גרמני, ברגסון הוא צרפתי. כל היהודים כאן [בארץ-ישראל - א.ד.] מודיעים שנמאס להם לשתף פעולה בהעשרת התרבויות האנגלית, הרוסית, הצרפתית, הגרמנית או האמריקנית. בארץ ישראל גאותם באה על סיפוקה. הם כבשו את הזכות להיות נבל או גאון מבלי להפסיק להיות יהודי עקב כך.

החיים בפריז או בלונדון? כמוכר הם הם יותר יפים מהחיים בארץ ישראל. אך האם הם יפים יותר מחלומם?

מעשי הטבח? זה יכול היה להיות עניין חשוב לאלה הרגילים לחיות בשלום. אבל עבורם...

לכן, יהודים, חיו! בין מעשי טבח לטבח...

לונדר בעת מסע עתונאי. הוא "חדש" את כל העולם וכתבותיו התפרסמו תמיד בעמוד הראשון

יהודיים והציוניים בעת שנתפרסמו בפריז ועוררו סנסציה רבה. כדי לבדוק זאת באופן מוסמך, התקשרתי לפייר אסולין, עורך הירחון הצרפתי הספרותי החשוב "ליר". אסולין, יהודי, השומע מעט עברית, שכתב ביוגרפיה של אלבר לונדר, אמר לי כי העתונאי הדגול לא היה יהודי כלל, מוצא משפתו מדורי דורות מתבל הבאסקים בספרד ואמו נוצריה צרפתייה. היו שתשבו שהוא יהודי, המשיך, כי יהודים לדורותיהם משתמשים בשמות ערים כשמות משפחה ואלבר לונדר אינו אלא אלבר לונדרון. יהיו שיאמרו בוודאי שאצל הבאסקים ניתן למצוא צאצאים מאנוסי היהודים בספרד. פייר אסולין הוסיף, שאלבר לונדר היה לא רק אוהד יהודים, אלא גם לוחם גדול לזכויות האדם: הוא המודל הגדול ביותר שיש לצרפת לרפורטר הגדול. אלבר לונדר נהג לומר: "הקו הפוליטי היחיד שלי הוא קו מסילת הברזל המוביל אותי לסיפור הבא." בתור שכזה נזעק להגנתם של היהודים והתאהב בהם. הוא פגש בגיטאות את היהודים החולמים על ארץ ישראל, בעוד הם נתונים לפוגרומים שעליהם אסף עדויות מוזעזעות. הוא ראה כמו עיניו את האנטישמיות בפולין ותיאר אותה עד כדי כך שהפולנים כינו אותו "כלב מקולל" וקבעו שלונדר יהודי ללא ספק (הערות למאמרו המקובצים של לונדר, פריז 1992).

אכן, נראה שלונדר חייב היה להיות לא יהודי, רחוק משנאה עצמית, מכיר עולם, מבואתו ודרכיו כדי לכתוב את 27 הרפורטזיות המקסימות על היהודים בגיטאות ובארץ ישראל. הכותרת הכוללת לכתבות אלה היתה: "הדרמה של הגזע היהודי — מהגיטאות של אירופה לארץ המובטחת." במקביל פירסם לונדר את רשימותיו בספר שזכה להצלחה רבה תחת הכותרת "היהודי הנודד — הגיע", (פריז, 1930).

מאה אחוז יהודים

לונדר הגיע ב־1929 לתל אביב, לאחר שאונייתו, ה"ספינקס", עגנה בנמל יפו. "הרצל! הרצל! הנה חלומך מתגשם" קרא יצחק קהאן, נוסע יהודי ב"ספינקס" והרפורטר אלברט לונדר ציטט את דבריו בנאמנות.

הוא התלהב מתל אביב:

תל אביב החדשה. יפו הישנה. תל אביב היהודית. יפו ומסגריה. תל אביב וכיפת בית הכנסת (הגדול) שלה. החדש יתגבר על הישן. היהודים עברו קשה. לא היו שם אלא רק דיונות עשר שנים לפני כן. העיר מתפתחת כמו קזבלנקה. ליהודים יש עכשיו בירה! היא שם, בתל אביב! ישראל נולדת מחדש, אני רואה אותה. תל אביב העיר היחידה בעולם המכילה מאה אחוז יהודים.

תיאוריו הנלהבים של לונדר מתל אביב הקטנה מקומם יכירם אצל כל תובב תולדות העיר:

רק רופאי שניים! בכל קומה בבתיים בתל אביב...

בתל אביב, כל מי שעל פניו קורצת שיער נחשב לחיש עיקש. בכל

דברים מדהימים אלה, בעלי תחושה היסטורית וראייה ארוכת טווח (כמעט כתבתי — טבח) כתב לונדר לאחר טבח חברון בתרפ"ט ולפני עשרות שנים של טירור ומלחמות, כולל טירור המתאבדים, כשבין לבין הצליחו היהודים, אכן, לחיות ולבנות את מדינתם.

יהודי או באסקי?

רק יהודי יכול לתאר כך את היהודים בגיטאותיהם ובארץ ישראל אמרתי לעצמי, כששמעתי שאלבר לונדר הוא יהודי. ידידים עתונאים בפריז אישרו לי בשעתו את זהותו היהודית של לונדר כדבר המובן מאליו. אבל התברר לי מעל לכל ספק שאוהב ציון ויהודים זה, איננו יהודי, והסיפור על יהדותו של לונדר הוא תולדה של ההתקפות שתקפו אותו עתוני הימין בצרפת, על מאמריו הפרו

הומור, אירוניה, דיאלוגים, משפטים קצרים, ולעתים רחוקות יותר משפטים ארוכים אך מלאי קצב, הפכו רבות מכתבותיו של לונדר לספרות, לעדות חיה היישר מן החיים. לא פלא שפרס העתונות הגדול ביותר בצרפת מוענק מדי שנה על שמו ולזכרו של אלבר לונדר ונחשב מקביל לפרס פוליצר האמריקני.

הוא בילה חודש וחצי ביפאן כדי לאסוף חומר על רעידת האדמה בטוקיו. שלושה ימים רכב בהרי אלבניה כדי להגיע למקום ממנו יוכל לדווח על המלחמה בסרביה המותקפת. כן, אותה סרביה, אך מדובר ב־1914.

את מי שתקף, הפך לקריקטורה, ביוה בלעג. בעת שסיקר את המהפכה הסובייטית ותיאר את הארוחות המשותפות בקומונה הקומוניסטית, כתב: "אלה הם אבוסים לסוסים. זהו האינטרנציונל השלישי. באינטרנציונל הרביעי הם כבר ילכו על ארבע..."

על טרוצקי: "טרוצקי לא יודע מה העם הרוסי רוצה, אבל הוא יודע מה הוא רוצה מהעם הרוסי, וזה מטפיך לו."

לונדר ליגלג על יורש העצר היפני הצעיר, הירוהיטו, (ב־1922), שיהפוך לקיסר יפן המכריז מלחמה על אמריקה (כעבור כ־20 שנה), והוהיר: "הדוד סם הוא כאן האריב."

לאחר שביקר באיזור הדרוזי בלבנון, שהיתה אז חלק מסוריה, כתב על הלבנונים: "אם תינתן להם עצמאות הם יעסקו ברצח בין אב לבנו". ועוד: "הם מעדיפים להיות אדונים על חורבות מאשר לחיות כאזרחים מאושרים בקרב עמם."

ב־1931, כשנה לאחר מסעו לארץ ישראל, ביקש אלבר לונדר מעורך עתונו ה־"פטי פאריזיאן" לצאת לסינן לסדרת רפורטז'ות. העורך סירב לאשר את נסיעתו. לונדר התפטר ונסע לסינן מטעם היומן "לה ז'ורנאל".

הוא הגיע לשם כשהשתוללה המלחמה הסינו־יפנית. לאחר מכן הפליג לצרפת באונייה, כדי לכתוב את גילוייו, אלא שאיש לא ידע עליהם לעולם.

בהיותה בלב ים. עלתה האונייה "ג'ורג' פיליפאר" באש, באוקינוס ההודי. המלחים קראו ללונדר לקפוץ לים. "אני לא יודע לשחות", השיב להם האיש ששחה בהוויות העולם וטבע באוקינוס.

בית שלישי או רביעי תמצא שם ספר. זהו המרד נגד התנ"ך. "לא תשחית את פאת זקנך", אמר האל. אבל כאן! היכנסו יהודים, מגליציה, מוהלין, מליטא, מבסרביה, מברדיצ'ב — היכנסו! אני מסתפר, אשתי מסתפרת, ילדי מסתפרים, חותנתי מסתפרת. היום קצר מדי מכדי לספר ולגלח את כולם. אנחנו מספרים גם בלילה. גם בשלוש לפנות בוקר. תצלצל בפעמון. מאז משה רבנו לא הסתפרתם.

ועורכי הדין? אלוהים! בקושי התאספו בארץ הקדושה, והנה היהודים, האם תנו את עצמכם ככל פינת רחוב? כל עורכי הדין חייבים לאכול, ואם הם אוכלים, פירוש הדבר שאתם רבים ביניכם. אתם, ארבעים אלף יהודים בתל אביב, בלי אף גוי, ואתם זקוקים לכל כך הרבה עורכי דין?

עתונאי משוטט בעולם

מכל המקומות בצרפת נולד אלבר לונדר דווקא בווישי, ב־1884, עשר שנים לפני שדרייפוס נעצר באשמת שווא של ריגול. בווישי ששמה יצא לשימצה במלחמת העולם השנייה כמקום מושב השלטון הפרו נאצי הצרפתי, ששיחף פעולה עם הגרמנים ושניהל מדיניות המנוגדת לכל מה שהאמין בו אלבר לונדר.

לונדר הגיע לעתונות רק עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בהיותו בן 30. מזוקן, נושא מזוודת עור נצחית מעור חזיר שהפכה למין קמיע שלו, הוא התרוצץ בעולם של לפני המטוסים והלוויינים, כאילו היה לוויין בעצמו. מהדרדנלים לרוסיה, מיפן להודו, לאפריקה, למזרח התיכון, לסינן.

הדבר שפתח לו את השער לעתונות היה כתבה שכתב על הפצצת הגרמנים את הקתדרלה הידועה ביופיה ובגודלה של העיר ריימס, ב־1914. "הם הפציצו את ריימס ואנו ראינו זאת", כך קישטה הכותרת את הכתבה בעמוד הראשון של העתון הצרפתי הגדול "מאטן". תמונתו של לונדר, במגבעת ועם מבט עיניו המלנכוליות, החלה לקשט את כתבותיו.

ברכבות ובאוניות יצא לונדר לחפש אחר הסיפורים הגדולים וכשהגיע לארגנטינה לא שכח לגנות את הסחר בנשים יהודיות המוצאות לזנות, אותן הביאו לשם יהודים ממזרח אירופה, בהבטיחם לצעירות הרים וגבעות.